

1983 JAN 26

MAGYAR NEMZET

Shh
Száz év műemlékei

Valahányszor arra járok megcsodálom a Bimbó úti ház nemesen egyszerű ívét. Szeretem az épület városra tárulkozását, fehér műkö burkolatán a nap szikrázását, teraszzerű erkélyeinek ritmikus tagozódását. Ha választhatnék, szívesen laknék a bizonyára tágas és kényelmes lakások valamelyikében.

Nem tudom, műemlék-e Ligeti Pál és Pallós György 1943-ban emelt alkotása. Szívem szerint én annak tartom, mert tömege és aránya olyannyira alkalmazkodik a térhez, hogy mást a helyében el se tudnék képzelni, mert az esztétikus, modern külső mögött humánus, korszerű életforma lehetőségét sejtem.

Azt persze, hogy műemlék-e egy ház, egy templom, egy középület, hogy ennél fogva megilleti-e a megkülönböztetett bánásmód, nem ilyen szubjektív szempontok döntenek el. A jó választáshoz, kiváltképp, ha korunk építészetről van szó, gondos mérlegelés, a technikai jellegű kérdéseket is beleértve széles körű tudományos vizsgálódás, nem utolsósorban pedig *történelmi látásmód* szükségeltetik.

Nem véletlenül került a nyomatékosító kifejezés az előző mondatba. Szakadék tátong korunk, s egy kissé kitágítva az időhatárokat az elmúlt száz év építészeti teljesítménye és befogadása között. A történelmi értékelést épp az idő közelsége nehezíti meg. A közvélemény nem érzékeli eléggé, az építészeti tervezés és kivitelezés pedig gyakorlatából adódóan kevéssé veszi figyelembe ezeknek az építményeknek a régiség értékét, így azok nyilvánvalóan *veszélyeztetettebbek* mint a régebbi korok alkotásai. Ez annál inkább szomorú, mert Budapest városképét és több más városunkét is döntően az utolsó száz év építészeti emlékének formálta.

Lemondhatunk-e a számkra megszokott, kedves látványról? Nélkülözhetjük-e lakóhelyünk ismerős tereit, meghitt zugait, útvonalaikat akár azért, mert egy arisztokratikus szemlélet — ez általánosabb volt mint hinnénk — a XVIII. században szabta meg a műemlékvédelem határait, akár azért, mert a másik oldalon a másik véglet elvetendőnek ítélte a romantika, az eklektika, a szecesszió és a modern építészet alkotásait?

A kérdés önmagában hordja a választ, egyben újabb kérdéseket szül. Vajon milyen lenne a Dunapart látványa a Parlament, az Üllői úté az Iparművészeti Múzeum, s hogy újabb példákat is említsek, a város a Madách tér, a Mártírok útja házai, a városmajori vagy a pasaréti templom nélkül?

A szakadék áthidalásához levertük az első cölöpöket. Budapesten befejeződött, országsszerte elkezdődött az elmúlt száz év alkotásainak műemléki felmérése. A ki-

fejezés nem egészen pontos. *Allandó leltározásról* van inkább szó, hisz „az építészet folyamata összefüggő és oszthatatlan”.

Az értékelésnek mégis bizonyos határt kell szabnunk. Műemléki gyakorlatunk szerint élő alkotó műve nem élvezhet védeltséget; történelmi távlatnak — úgy tetszik — megfelel húsz-huszonöt év. Megkönynyíti, de meg is nehezíti a munkát, hogy Budapesten e kornak úgyszólván valamennyi emléke fennáll. Mód van tehát a légértéke-sebbek kiválasztására és védetté nyilvánítására, ám a döntés korántsem könnyű.

A bőség zavarával kellene megküzdeniük? Szó sincs róla. Inkább *a válogatás szempontjaira kell ügyelnünk*, hogy a kor fejlődési folyamatait leghívebben tükröző, rangos emlékek mellett el ne sikkadjanak a közízlést műszakilag színvonalasan kielégítő megoldások sem. Enélkül ugyanis nem rajzolható hiteles kép az elmúlt száz év építészetről. És hiányos, elnagyolt volna az ábrázolás az ipari, műszaki létesítmények nélkül is.

A műemlékvédelem szakhatóságainak látható érvekkel, korszerű helyreállítással kellett megvívniuk csatájukat azokkal szemben, akik úgy tartják, csak középületek, lakóházak, templomok érdemelnek védelmet. Műemlék lehet egy gyárépület, vagy annak egy része, egy szerelőcsarnok, műhely vagy malom is. Sőt fokozottan védendő értéknek kellene tekintenünk azokat nemcsak azért, mert *technikatörténetünk fontos állomásait jelzik*, hanem és elsősorban azért, mert a rohamosan változó ipari technológiák, a termelés korszerűsítésének feltételei leginkább ezeket az épületeket fenyegetik. Meg a pénzszűke is: sok szép, patinás gyárépület, jónevű üzem, megszűnő híres céhek műhelye azért megy veszendőbe, mert olcsóbb összedobni, panelekből felhúzni egy új csarnokot, mint rendbetenni, megmenteni a régit. Holott a megőrzésével átörökíthetnénk annak *haladó szellemét* is; azt az üzleti pezsgést, hírt, nevet és munkamorált, ami a magyar ipart egykoron jellemezte — s amire oly nagy szüksége volna ma is a nemzetnek, a gazdaságnak.

Budapesten van már példa az előremutató, jó megoldásokra, elég ha csak a Nyugati pályaudvar lassan befejezéshez közeledő munkálatait említjük. A műemléki helyreállítás eredeti szerepében őrizte meg az Eiffel-iroda által 1877-ben tervezett acélszerkezetű csarnokát. Ezzel nemcsak egy nemzetközi összehasonlításban is figyelemreméltó alkotást mentett meg, hanem az ott alkalmazott módszerrel *hasznosítható tapasztalatokat* adott Budapest vásárcsarnokainak műemléki felújításához is.

Sarvári Márta